

Літературознавча концепція Миколи Ткачука в контексті розвитку сучасної науки про літературу

У статті висвітлюється науковий доробок професора Миколи Ткачука, простежується шлях його становлення як науковця-структураліста, історика й теоретика літератури, його внесок у розвиток жанрології, структури художнього тексту, інтертекстуальності, а особливо – наратології (теорії оповіді), яку утверджує на українському ґрунті як новий напрям літературознавства.

***Ключові слова:** наратологія, дискурс, історія літератури, теорія літератури, франкознавство, поетика, наратив, наратор.*

This article deals with creative works by Mykola Tkachuk and traces his fiction critics as the scientist-structuralist, the historian and theorist of fiction and his debt into the development into genre theory, structure of the fiction text, intertextuality and in particular narratology, which states new Ukrainian fiction criticism.

***Key words:** narratology, discourse, history of fiction, theory of literature, critic of Franko fiction, poetics, narrative, and narrator.*

Відомий учений, педагог та організатор науки, член Національної Спілки України, літературознавець, а якщо точніше – теоретик, історик української літератури, компаративіст, славіст, літературний критик, доктор філологічних наук, професор, декан філологічного факультету Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка Микола Платонович Ткачук святкує свій 60-річний ювілей. З одного боку, ювілей – це радість, особливо тоді, коли людина ставить собі за мету жити радісно, вірити, що буття дано для радощів і вона живе задоволено, бо набула душевної гармонії, збагатилася світ любов'ю і добрими справами. Дурниці й абищиці не тривожать її: вона вміє цінувати хвилини натхнення – маленькі задоволення, які випадають їй на долю. З іншого боку, мабуть, трохи сумно, бо ювілей – це також підбиття підсумків певного етапу свого інтелектуального життя, шкода прожитих літ, що й казати; як і кожне свято, у спогадах він стане у ряд з іншими празниками, минулими, теперішніми, майбутніми, а жити й творити треба далі, з певною достовірністю проектувати свій майбутній шлях і майбутні наукові вершини, радіючи, що Бог створив значно більше прекрасного, ніж може досягнути людське око, це й дає можливість для наукового вдосконалення й наближення до Бога.

Ювілей водночас свідчить про те, що слід, залишений ученим у науці, всупереч задрісному часові й глумливим викрикам моди, не припадає порохом, не заростає чортполохом, – пора б уже й перевидати праці М.Ткачука у вигляді вибраного, куди б увійшли його кращі монографії і статті. Вони – свідоцтво живучості наукових ідей, які, як золоті ниті зв'язують його з іншими поколіннями. Мовимо не лише про тих, хто знає Миколу Платоновича ще з часів навчання у Житомирському державному педагогічному інституті імені І.Я.Франка, в аспірантурі при кафедрі української літератури Київського педагогічного інституту імені М.Горького (тепер М.П.Драгоманова) чи його перших контактів з Інститутом літератури ім.Т.Г.Шевченка АН України, де молодий талант потрапив у поле зору видатного вченого, завідувача відділу нової української літератури, лауреата Шевченківської премії Михайла Яценка (1923 – 1996), автора монографій «Володимир Гнатюк. Життя і фольклористична діяльність (1964), «На рубежі літературних епох: «Енеїда» Котляревського і художній прогрес в українській літературі» (1977), «Питання реалізму і позитивний герой в українській літературно-естетичній думці першої половини XIX ст. (1979)». Михайло Трохимович був упорядником і відповідальним редактором збірників наукових праць, зокрема «Марко Вовчок. Статті й дослідження», в якому Микола Платонович оприлюднив

свою концептуальну працю «Концепція людини і дійсності та деякі питання епічної єдності оповідань і повістей Марка Вовчка (1857 – 1861 pp.)». Він всіляко підтримував молодого вченого, давав конкретні завдання, долучав до різних проектів, все робив для того, щоб увести молодого дослідника у велике духовне братство науковців.

Згадуємо не лише вчителів ювіляра, а й тих, кому пощастило бути його прямими учнями Миколи Ткачука, слухати лекції, під його керівництвом і консультуванням писати дипломні, магістерські, кандидатські, докторські; його вихованці випромінюють глибоку повагу до вченого, відчують живу принадність його невичерпної творчої сили, що збуджує енергію, ініціативу, збільшує працездатність, посилює й зміцнює вимогу до себе і до своєї праці. Це переживають усі, навіть ті, хто особисто не знайомий із ученим, але читає праці чи навчається за підручниками Миколи Платоновича і стає бранцем енергосистеми його текстів, логіки його міркувань і наукового дискурсу. У ювіляра, таким чином, кривні духовні зв'язки не лише з поважними науковцями старшої плеяди чи представниками свого покоління, але й далекими читачами.

Звісно, вичерпну відповідь на те, в чому значення творів Миколи Ткачука для ближчих і дальших поколінь може дати лише ґрунтовне, всебічне, розважне дослідження його наукової діяльності на тлі історії літературознавства сучасної доби. Поки що маємо понад 60 ґрунтовних розвідок, статей про життєво-творчий шлях ювіляра і рецензій на його твори, автори яких – О.Астаф'єв, В.Барна і Л.Щербак, Є.Баран, Г.Безкоровайний, О.Бондарєва, С.Бородица, Я.Буяк, О.Вертій, Н.Гаєвська, В.Гайда, Р.Голод, О.Гнідан, Л.Горболіс, Р.Гром'як, А.Гуляк, З.Гузар, О.Ємець, М.Зимомря, О.Куца і В.Кукса, О.Левчук, Б.Леськів, С.Луцак, Л.Мацевко-Бекерська, В.Махно, А.Мойсієнко, Т.Мостова, М.Николин, М.Оніськів, Н.Поплавська, В.Працьовитий, В.Просалова, Л.Радьо, П.Сорока, С.Ткачов і В.Ханас, А.Толстоухов, П.Хропко, М.Цап, Т.Шевченко, Р.Янкель. Але все ж має з'явитися монографія, де було б проаналізовано всю сукупну діяльність ювіляра на тлі всього літературного процесу, визначено неповторність і своєрідність його наукової фігури, яка не зливається з іншими, а зберігає свою універсальність і цим самим підкреслює цінність його внеску у скарбницю національної культури.

Наукова діяльність є найважливішою стороною духовного життя Миколи Ткачука. Епіграфом до його творчої долі може бути афоризм із «Буддійської Сутти»: *«Будь світильником для самого себе. Тримайся сяйва Твого світильника і не шукай іншого захистку»*. Цей світильник є для вченого не лише джерелом всякого світла й істини, водночас він освітлює все зовнішнє, тому в натхненній праці душа вченого вільна й щаслива, її хвилюють хіба що зовнішні промені, які можуть злегка затьмарювати гладку поверхню, спричиняючи заломлення й тимчасову втрату світла. Однак гострий і тонкий розум ученого, емоційний порив (казав І.Франко: *«Ой, що в полі за димове? / Чи то вірли крильми б'ються? / Ні, то Доля крядки копле, / Красу садить, розум сіє...»*), його уміння проникати в суть явища, вловлювати найтонші внутрішні зв'язки, тенденції розвитку, невичерпні комбінаторні здібності, живе уявлення, темперамент, майстерне володіння словом, – усе це він по краплині віддає кожному науковому дослідженню. Наука для ювіляра є органічним вираженням його «я», природним змістом його життя. Вчений вважає, що лише збільшення любові між людьми, між людьми і літературою може вплинути на економічні й політичні негаразди в державі й змінити їх на краще. Життя підтримується не пристрастю руйнації, а чуттям взаємності, яке на мові серця називається любов'ю до себе, до ближнього, до рідної і чужої літератури. Справжня людина має орієнтуватися лише на цей закон взаємної допомоги. Не часто буває, коли академічний учений у житті стає живою людиною в науці. Наукова робота для Миколи Ткачука стала не лише постійним пошуком, а пристрастю, необхідною стихією. Було б однак великою помилкою вважати, що ювіляр по вуха занурився в науку і відірвався від життя. Язик не повертається назвати вченого схоластом, заглибленим у сферу своєї умоглядності, безплідного розумування, буквоїдства, начотництва. Він любить життя саме по собі, жваво цікавиться ним. Життя для нього є предметом спостережень, які допомагають розібратися в минулому й надихають на порушення майбутніх проблем.

Теперішнє і минуле життя, те, що пливе, те, що сплило, і те, що плистиме – переплуталося в інтересах ювіляра.

Особливості його душевного устрою визначилися давно. Мені знайомі три брати-Ткачуки. З молодшим, Андрієм, колишнім аспірантом Інституту історії НАН України, а нині працівником адміністрації Президента України, я кілька років жив в академічному гуртожитку, в Києві, по вул. Е.Потьє, 9. Спільні і довгі бесіди вечорами, дискусії, обміни думками після прочитаних книг і побачених фільмів, гра у футбол і шахи, – все це нас об'єднувало. До Андрія часто приїжджав Микола (нинішній ювіляр), який тоді працював доцентом Тернопільського державного педагогічного інституту. Задуманий, поважний, заглиблений у себе, уже добре знаний на той час публікаціями в «Літературній Україні», «Дніпрі», «Вітчизні», «Прапорі», «Дзвоні», «Українському літературознавстві», «Українській мові і літературі в школі», «Радянському літературознавстві», у деяких російських і югославських виданнях. Була добра нагода ближче познайомитися з ним, подискутувати на літературні теми й почути новини з рідної Тернопільщини.

І знав я, ще в 70-х роках працюючи кореспондентом Тернопільської обласної молодіжної газети «Ровесник», ще одного брата, тепер уже св.пам'яті Петра Ткачука, майстра декоративно-ужиткового мистецтва, режисера, педагога, який працював у Тербовлянському культурно-освітньому училищі. Він писав прозу, водночас був режисером самодіяльного народного театру при Тербовлянському будинкові культури, де інсценізував і поставив на сцені повісті Ч.Айтматова «Материнське поле», Олександра Купріна «Олеся», а в Київському молодіжному театрі здійснив постановку кіноповісті Івана Драча «Іду до тебе», в якій змальовано образ Лесі Українки. Займався вишиванням, макраме, декоративним розписом по дереву, нанизуванням бісеру. Учасник багатьох виставок в Україні, Росії, Польщі, Австралії, Німеччині, Франції, Канаді, Болгарії, Данії. Сьогодні його роботи зберігаються у багатьох музеях і приватних колекціях в Україні та за кордоном.

З-поміж своїх братів Микола Платонович відрізняється самозаглибленістю. Він є інтроверсійним типом особистості, цілковито скерованим на свій внутрішній світ, схильним до самоаналізу. Людську особистість і суб'єктивне психологічне явище цінує більше, ніж об'єкт, який, на його переконання, перебуває на нижчому рівні цінності, бо виступає лише зовнішнім об'єктивним знаком змісту, втіленням ідеї, а для інтроверса істотною є сама ідея, її емоційне переживання. К.Г.Юнг описує основні функції індивіда: мислення, емоції, відчуття, інтуїція. Відповідно до того, яка з цих функцій є панівною, психолог розрізняє основні психологічні типи людини: 1) мислительний, 2) емоційний, 3) сенсорний, 4) інтуїтивний [1992: 7]. Представники мислительного типу, за К.Г.Юнгом, цікавляться не новими фактами, а порушують питання і творять теорії, вони заглядають у глибину явища й осягають його ширину. Факти їм потрібні хіба-що як ілюстративні приклади, другорядний матеріал, а головна цінність для них – розвиток і виклад суб'єктивної ідеї, первісного символічного образу, який неясно мерехтить перед їхнім внутрішнім зором і який вони цей неясний образ намагаються перетворити в ясну ідею. Такі вчені, як Микола Ткачук, прагнуть досягти дійсності, хочуть побачити факти такими, що заповнюють рамки їхніх ідей, і творча сила вченого виявляється в тому, що його мислення може породжувати навіть такі ідеї, які не лежать у сфері зовнішніх фактів, та все ж є найкращим їх абстрактним вираженням. Учений вважає своє завдання виконаним тоді, коли всі певні, переконані, що створена ним ідея витікає із зовнішніх фактів і через них може бути доведена її дійсність. Я тут не кажу про крайнощі: коли в екстраверса емпіричне нагромадження фактів спотворює, нівечить розум, а в інтроверса мислення виявляє небезпечну й підозрілу схильність насильницьки надавати фактам форму свого образу, або ж цілковито їх ігнорувати, щоб розгорнути картину своєї фантазії. У цьому разі мислення стає містичним і безплідним, як і мислення, яке здійснюється в рамках самих об'єктивних фактів.

Народився Микола Платонович Ткачук 17 серпня 1949 року в селі Золотолин Костопільського району Рівненської області, на сході Волині. Ще в школі полюбив літературу, захоплювався творами Т.Шевченка, І.Франка, Лесі Українки, А.Міцкевича, Ю.Словацького, Я.Гашека, В.Гюго, Г.Гайне, Дж.Байрона, Франсуа Рабле, Д.Дідро, А.Рембо,

П.Верлена та інших. На все життя виніс із шкільної парти любов до книги і любов до праці, уміння вивчати мови й розширювати коло своїх читань та інтересів, що рідко траплялося серед його ровесників. Особливо вражала його величезна працездатність і витримка.

У 1966 році вступив до Житомирського державного педагогічного інституту імені І.Я.Франка. Цей навчальний заклад постав у 1919 році, коли губком Волині порушив перед урядом України клопотання про відкриття в Житомирі вищого навчального закладу. Згодом з'явився законопроект «Про утворення Житомирського вчительського інституту». Для новоствореної навчальної установи виділили приміщення першої чоловічої гімназії, де свого часу навчалися Володимир Короленко, майбутні президент ВУАН В.Липський, академіки П.Тутковський, В.Омелянський, М.Усанович, професори В.Підвисоцький, І.Фещенко-Чопівський. Кілька разів мінялася назва закладу: ІНО, Інститут соціального виховання, учительський, педагогічний. У 60-х роках, незважаючи на ідеологічний тиск, тут панувала насичена духовна атмосфера, яку привносили Євген Кудрицький, Борис Тен, Степан Пінчук, Леонід Пивоварський, Василь Півторадні, Микола Никончук, відомий франкознавець Олександр Бойко, мовознавець Микола Богдан, викладач французької мови, доц. Ярослав Погребенник, який, до речі, помітив у студентові дар майбутнього науковця. На все життя запам'ятав Микола Ткачук зустріч з Олесем Гончарем, автором «Собору», яку організував Степан Пінчук, щиро підтримку студентством митця в обговоренні його роману, за який письменника переслідувала партійна влада.

На філологічному факультеті готували висококваліфікованих вчителів-словесників, високої культури педагогів. Тут читали запрошені науковці свої спецкурси з актуальних питань мовознавства і літературознавства, активно проводилася студентська наукова робота, організовувалися конференції, на яких з доповідями виступав Микола Ткачук «Концепція митця в творах українських романтиків 20 – 40-х років XIX століття», «Жанрові особливості ліро-епічних поем Т.Шевченка», «Образ серця в ліриці Т.Шевченка». Наснаги до навчання додавало й те, що проводилися республіканські наукові конференції викладачів, присвячені творчості Г.Сковороди, І.Котляревського, Т.Шевченка, І.Франка, Лесі Українки, М.Рильського та ін., розвивалося франкознавство (Олександр Бойко, автор монографії «Поезія боротьби. Лірика збірки Івана Франка «З вершин і низин», Фелікс Ривкіс, Микола Богдан), шевченкознавство (Леонід Пивоварський), традиції якого свого часу ще були закладені деканом словесно-мовного факультету Є.Ненадкевичем, на повну силу розкривалися здібності майбутніх письменників Бориса Остапенка, В.Грабовського, М.Сича, М.Пасічника. Саме на студентські роки припадають перші рецензії нашого ювіляра: «Література і сучасність», «Що розвиднілося в «Розвидні» (Поезія Михайла Клименка), «Орбіти пізнання» (С.Бурлаков) та інші. Жага творення й жадоба до пізнання призвели до того, що згодом тут з'явиться «Житомирська прозова школа», а педагогічному інституту буде надано статус університету (1999).

Після закінчення Житомирського педагогічного інституту (1971) Микола Ткачук працював учителем української мови, літератури та французької мови в рідному селі, тобто в Золотолинській СШ на Рівненщині, а згодом у Рівненському державному педагогічному інституті (нині – гуманітарний університет) на кафедрі української мови. Цей досвід багато в чому пригодився: опанував французьку мову і ближче познайомився з французькою літературою. У сфері наукових інтересів його увагу привернула французька компаративна школа, починаючи від її фундаторів (Ф.Бальдансперже, П.Азар, Ж.-М.Каре, П.В.Тігем, М.-Ф.Гіяр) і до розквіту в 60 – 70-х роках (Р.Барт, А.-Ж.Греймас, К.Бремон, Ж.Женетт, М.Фуко, Ц.Тодоров, Ю.Крістева, Ж.-К.Коке). Вчений намагається на практиці застосовувати її концепції, настанови, часто використовує терміни «компаративна поетика», «контрастивна поетика», «зіставна поетика» і вдається до компаративного аналізу, враховуючи комунікативну природу художнього явища і теорію знака Ф.де Соссюра. Це, зокрема, помітно в таких його дослідженнях, як «Влада землі і концепція людини-трудівника в романі «Хліб і сіль» Михайла Стельмаха», «Концепція людини і дійсності в романі «Дума про тебе» М.Стельмаха», «Духовні параметри молодості сучасника: Роман Олеся Гончара «Берег любові» (1976); «Образи роману Михайла Стельмаха «Кров людська – не водиця»» (1977);

«Окрадене дитинство. Оповідання «Малий Мирон» Івана Франка, «Кленові листочки» Василя Стефаника, «Злодія зловили» Леся Мартовича» (1978); «Розгляд прозових творів Юрія Федьковича» (1979), «Проблема часу в романі «Циклон» Олесея Гончара» та інші.

У листопаді місяці 1979 року Микола Платонович захистив кандидатську дисертацію і був направлений на роботу до Тернопільського державного педагогічного інституту, де було поновлено філологічний факультет, закритий 1956 року. Спочатку обіймав посаду старшого викладача, доцента, (водночас на громадських засадах виконував обов'язки вченого секретаря інституту), а згодом – завідувач кафедри історії української літератури, декан філологічного факультету Тернопільського педагогічного інституту (нині – національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка). На сьогодні це престижний вуз, відзначений дипломами лауреата у рейтингу кращих вищих навчальних закладів України (2000) і Міжнародного рейтингу популярності та якості «Золота фортуна» у номінації «10 років незалежності» (2001, 2002). 21 серпня 2004 року він набув статусу Тернопільського національного педагогічного університету імені Михайла Гнатюка. В ньому функціонують інститут педагогіки і психології, інститут мистецтв, а також 12 факультетів: психолого-педагогічний, хіміко-біологічний, географічний, філологічний, іноземних мов, історичний, фізичного виховання, фізико-математичний, підготовки вчителів початкових класів, інженерно-педагогічний, післядипломної освіти, до вузівської підготовки. Університет забезпечує підготовку 8 тисяч студентів за 11 напрямками базової вищої освіти, 30 спеціальностями. Навчально-виховний процес і наукову роботу забезпечують 50 кафедр, на яких працюють 474 викладачів, серед них 50 докторів наук, професорів та 290 кандидатів наук, доцентів. Якщо говорити про фахівців з української філології, теорії літератури та компаративістики, то тут в першу чергу слід назвати докторів філологічних наук, професорів Оксану Веретюк, Ольгу Куцу, Тетяну Вільчинську, Людмилу Возняк, Любов Струганець, Елеонору Палихату, Олександра Глотова, Романа Гром'яка, Володимира Мельничайка, Дмитра Бучка, Михайла Лабашука, сестер Зоряну і Мар'яну Лановик, Наталю Поплавську та ін. При університеті є магістратура (14 спеціальностей) й аспірантура (22 спеціальності), де навчаються 164 магістранти і 162 аспіранти, та докторантура із 6 спеціальностей; діють дві спеціалізовані ради із захисту докторських та кандидатських дисертацій. Університет інтегрується у міжнародний освітній простір через організацію та участь у міжнародних наукових і науково-технічних конференціях, симпозіумах, освітніх і навчальних програмах та обміну студентами, аспірантами, науково-педагогічними працівниками, підтримує тривалі зв'язки в вищих навчальних закладах та інформаційними центрами ЮНЕСКО й іноземних країн: Українсько-австрійським центром із питань науки, освіти та культури (м. Львів), товариством «Схід-Захід», Домом німецького сходу, Інститутом Східної Європи та Українським Вільним Університетом (усі – м. Мюнхен), Інститутом Буковини (м. Аугсбург), Допомоговим комітетом галицьких німців (м. Штутгарт), Дортмундським педагогічним інститутом, а в США – Ротарі Клубом (м. Бостон), Арканзаським та Іллінойським університетами.

Безсумнівно, в Тернополі почався новий період наукового й громадського життя Миколи Ткачука, період, який склався на антитезі до його минулого і сформував ювіляра як ученого нового типу. Так, десь у свідомості миготіла сума знань, набутих у минулі роки, але було чимало прогалин, і, мабуть, найперше, про що він тоді подумав, – це потреба чіткого наскрізного концепту, який міг би об'єднати всі його праці, надати їм єдності, цілісності, стрункості. Це знову його змусило вчитися, «добудовувати» себе, і, в той же час, критичніше ставитися і до своїх праць, і до тих гасел у літературознавстві, які закликали захищати народність, перетворювати її в нове історичне поняття тощо. Він збагнув продуктивність нового напрямку дослідження, названий *наратологією* (теорією оповіді), який займав проміжне місце між структуралізмом, з одного боку, й рецептивною естетикою і рецептивною критикою, з другого. Новий напрям змушував ученого осмислити основні положення нратології: 1) комунікативне розуміння природи літератури; 2) уявлення про акт художньої комунікації як процес, який одночасно «протікає» на кількох оповідних рівнях; 3) першорядна увага до теорії дискурсу; 4) теоретичне обґрунтування багатьох оповідних

інстанцій, які виступають ланками комунікативного ланцюга, без них художня інформація від письменника до читача не надходила б.

Уже в перших працях «тернопільського» періоду наш ювіляр почав давати переконливі відповіді на найтонші, найскладніші питання, пов'язані з викладовими формами. Цікаво з цього погляду познайомитися з його розвідками «Естетичні функції комічного в байках Леоніда Глібова» (1987); «Концепція образу Ізольди Білорукої в однойменній поемі Лесі Українки» (1987); «Гоголевская концепция «маленького человека» и новаторство Панаса Мирного в повести «Пьяница» (1988); «Творчість Івана Тургенєва в оцінці Івана Франка» (1988); «Історична пам'ять як естетичний пафос роману «Собор» Олесея Гончара» (1988); «Форми вираження авторської свідомості в косаральському циклі «Тараса Шевченка» (1989); «Гуманістичний пафос «персонажної» лірики Тараса Шевченка (1989) та інші.

Одна за одною виходять ґрунтовні монографії М.Ткачука: «Естетична концепція дійсності в бориславському циклі творів І.Франка» (1992); «Поезія як утвердження: Проблеми розвитку поезії русинів Югославії 70 – 90-х рр. ХХ ст.» (1993); «Богдан Бойчук. Степан Сапеляк. Компендії творчості поетів» (1994); «Художній світ «Енеїди» Івана Котляревського» (1994); «Жанрова структура романів Івана Франка» (1996); «Лірика Маркіяна Шевченка» (1999); «Інтерпретації. Літературно-критичні статті, творчі портрети українських поетів ХХ ст.» (1999); «Поетика балад Левка Боровиковського» (2000); «Жанрова структура прози Івана Франка. Бориславський цикл з життя інтелігенції» (2003); «Модерністський дискурс лірики та новел Богдана Лепкого» (2005); «Лірика Івана Франка» (2006); «Наративні моделі українського письменства» (2007); «Українська література ХХ – ХХІ ст.» (2008), «Маркіян Шашкевич» (2009), «Творчість Івана Котляревського: антропологічний та естетичний дискурс» (2009).

У своїх монографіях і навчальних посібниках учений охопив визначальні тенденції розвитку української літератури ХІХ – ХХІ століть і запропонував концепти інтерпретації, зміщені у сферу художньої мови, які свідчать про принциповий зв'язок мови й реальності. Комунікативна природа літератури, на думку Миколи Ткачука, передбачає комунікативний ланцюг, де обов'язково присутні три ланки: відправник інформації, повідомлення (текст, або як ще його називають – комунікат), і отримувач інформації, читач. Літературний текст (комунікат) має знаковий характер, оскільки відправник інформації попередньо кодує знаки тексту. Система застосування знаків детермінована позатекстовою дійсністю і художньою традицією як набором певних конвенцій (домовленостей), читач може інтерпретувати текст лише на основі багатого життєвого досвіду і доброго знання літературної традиції.

У цьому аспекті хочу звернути увагу на монографію Миколи Ткачука «Лірика Івана Франка» (Т. – К., 2006), в якій літературознавець аналізує дискурс І.Франка. Дискурс (*discursus* від *латин.* *discere* – блукати) – вербальна форма об'єктивації змісту свідомості, задана в тій чи іншій соціокультурній традиції типом раціональності. Грецький аналог цього терміна зустрічається ще в античності (Платон, Арістотель) в контексті опозиції *diaroesis* – *roesis*, де „орган знання» (мислення) протиставляється „органові мудрості» (споглядання).

На переконання Миколи Ткачука, дискурс – це структура соціолінгвістична, а не лінгвістична. Без нього важко досягнути світ значень художніх текстів Івана Франка, це стосується не лише сфери поточної комунікації, але й тих семантичних систем, що існували до появи його збірок «Баляды и розказы», «З вершин і низин», «Зів'яле листя» та інших. Кожна нова збірка Івана Франка більшою або меншою мірою змінює літературну обстановку, бо виявляє свою сполучність (або розрив) з усім багатством уже створених текстів, виконуючи роль «тексту в текстах». Це говорить про те, що семантична структура Франкових книг залежить не лише від структури свідомості, яка їх створила, а й від універсальної сфери колективного підсвідомого, яке щонайтісніше пов'язане з розшифруванням і реконструкцією знакових систем попередніх культур (наприклад, у збірці «Мій Ізмарагд»), стабільністю деяких жанрових систем (зокрема, сонетів). Дискурс відповідає нормам мовної ситуації: один і той же зміст можна оформити по-різному, одним є звертання Івана Франка до дитини, іншим – до друга, і ще іншим – до коханої і т.д. Дискурсивна практика поета, переконує нас Микола Ткачук, – це мова в дії, в реальному

використанні. Реальне використання мов вивчають різні науки: риторика (наука про успішну мовну комунікацію), реклама (наука про спілкування з суспільством різних соціальних інституцій), політична семантика (наука про значення слів у політичному дискурсі), та найперше місце тут займає поетика (наука про функціонування художньої мови).

На думку Миколи Ткачука, специфіка різних художніх дискурсів Івана Франка враховує кілька «параметрів»: 1) характер мовлення в контексті цього дискурсу; 2) особливості знакового (символічного) моделювання ситуації; 3) подробиці комунікативної ситуації (у зіставленні із звичайним спілкуванням двох осіб при безпосередньому контакті) [Астаф'єв 2007: 370 – 380].

У річищі поетичного дискурсу Івана Франка, наголошує дослідник, «ліричний герой окреслюється в екзистенційній ситуації замкнутого кола людського життя, водночас його почування і переживання експлікуються багатократно, моделюючи випадкові і ситуативні зчеплення обставин, подій, особистий, єдиний і винятковий спогад, незабутню зустріч або епізод, миттєву пригоду, що стають символічними, ліричним сюжетом, темою або міфом» [Ткачук 2006: 12]. Поетичний дискурс відрізняється від звичної комунікації: звична комунікація стежить спочатку за змістом, а вже потім – за формою викладу. Поетична ж комунікація спершу віддає перевагу формі, а вже потім – змістові. У поетичному дискурсі, підкреслює Микола Ткачук, особлива увага прикута до форми, виникає потреба повторення форми чи її окремих елементів. У книзі це блискуче продемонстровано на прикладі аналізу циклу «Веснянки» (збірка «3 вершин і низин»), який автор порівнює з «Новою весною» Г.Гайне. «Алегоричні й символічні образи наскрізні в циклі «Веснянки», в якому образ весни, весняної громовиці, сонця, сіяча експлікуються як символ пробудження оновлених сил у суспільстві, що співзвучне буйному розквіту й відродженню природи весною, яка приносить зміни, спонукає до дії все животворне, вселяє в людей віру й надію, наближає світле й гуманне майбутнє» [Ткачук 2006: 34]. Розмаїта ритмічна будова циклу є засобом полегшення його сприйняття, збереження тексту в пам'яті. Ритм сприяє запам'ятовуванню тексту, адже людство найкраще зберігає інформацію саме у поетичній формі.

У монографії «Жанрова структура прози Івана Франка: Бориславський цикл та романи з життя інтелігенції» (2003) Микола Ткачук звертає увагу на той факт, що художні твори навіть у своїх формальних параметрах не вичерпуються сюжетом. Якщо врахувати погляд російських формалістів (фабула – це система подій у творі, а сюжет – це вибудованість цих подій), то їхнє поняття сюжету явно урізане. Вони лише звертають увагу 1) на формальну структуру оповіді, яка стосується подачі і розстановки подій (хронологічний і ахронологічний принципи), її причинності і зв'язності, а також проблем часу, простору й організації персонажного світу, і на 2) способи представлення цієї структури. Формальні прикмети взаємин письменника й читача в сфері художнього твору – це лише вміння об'єктивувати комунікативний процес у всіх його подробицях. У наратологів більше припущень про належне і значно менше спостережень над емпіричним матеріалом. Пошуки Франкової моделі оповіді змусили ювіляра критично переглянути концепції формалістів (В.Пропп, В.Шкловський, Б.Ейхенбаум), теорію діалогічності М.Бахтіна, англо-американську індуктивну типологію оповіді (вчення про «точку зору» П.Лаббока, М.Фрідмана, версію російського семіотика Б.Успенського), праці французьких структуралістів А.Ж.Греймаса, К.Бремона, Ц.Тодорова, Ж.К.Коке, Р.Барта, теорії дискурсу Ю.Крістєвої, Л.Делленбаха, М.Л.Пратт, М.Ріффатера, В.Бронзвара, Ж.М.Адамата ін.

Безперечно, наратологія тісно зв'язана із структуралізмом, і тут учені часто цитують чи не перше дослідження в цьому аспекті – статтю Р.Якобсона «Лінгвістика і поетика» (1958). Пошуки логіко-семантичних універсальних моделей оповідних текстів спонукали до створення тієї структурної поетики сюжетоскладання, яку, під впливом комунікативних та рецептивно-естетичних ідей намагалися заперечити Л.Долежел, Ж.Женетт, М.Баль, В.Шмід, Дж.Прінс, С.Четман. Вони обґрунтували ієрархію оповідних інстанцій і рівнів, визначили специфіку відношень між оповіддю, оповідними жанрами та історією, відкривши специфічний напрям – аналіз дискурсу. Отже одні наратологи схиляються до аналізу наративних рівнів художньої практики, інші – дискурсивних рівнів. У першому випадку в

центрі уваги – взаємодія оповідних інстанцій, комплекс ієрархічно організованих нарративних рівнів, кожному з яких притаманна своя пара відправника й отримувача художнього повідомлення (конкретний автор – конкретний читач, абстрактний автор – абстрактний читач, фокалізатор – імпліцитний реципієнт). У другому випадку, коли йдеться про «аналіз дискурсу», в центрі уваги макрорівень різних дискурсів, наочно зафіксованих у тексті. Становище наратора, нарататора й актора уточнюється як багатозначне, що перебуває на кількох дискурсивних рівнях. Комбінація двох згаданих підходів, на думку Миколи Ткачука, утворює оповідь, зміст якої складає історія або *diegesis*, тобто світ описуваний і світ цитований. Така оповідь стає частиною романного світу, переданого наратором, відомим чи невідомим, експліцитним чи імпліцитним. Отже, в «дискурсивному аналізі» вивчається коло питань про рефлексивність та інтертекстуальність тексту, близька до проблематики взаємин «свого» і «чужого» слова.

Микола Ткачук не лише теоретик, а й історик літератури: одним із його основних понять є історія літератури. Вчений розуміє, що досліджує історію кожного окремого твору, тобто простежує його творчу долю від задуму до появи кінцевого тексту і його публікації. На цьому він не зупиняється – не менше цікавить його і подальша рецептивна доля твору: як цей твір сприймався сучасними і майбутніми поколіннями, яка його доля в іномовних літературах (його переклади, інтерпретації в інших культурах), із яких традицій виріс, як вплинув на інші твори. Для Миколи Ткачука слово «історія літератури» має два сенси. В одному під «історією літератури» розуміються певні закономірності у змінах самого об'єкта (літератури); – у другому під історією мають на увазі опис цих об'єктів дослідниками. Ясно, що друга «історія літератури» не тотожна першій: вона всього модель іманентної історії літератури, модель досліджуваних закономірностей. Історій як описів існує багато: згадаймо історії української літератури М.Грушевського, С.Єфремова, М.Возняка, Д.Чижевського та інші.

Микола Ткачук написав свою історію літератури. Він розуміє, що кожна окрема епоха в житті суспільства відрізняється своїм розумінням історії літератури як опису і як об'єкта, тобто історико-літературного процесу. Ю.Лотман писав: «Нашадки одержують від кожного етапу літератури не лише певну суму текстів, але і створену легенду про себе, і певну кількість апокрифічних – відштовхуваних і підданих забуттю творів»[Лотман 1973: 26].

Такими апокрифічними творами були свого часу твори українських письменників-емігрантів: Емми Андіївської, Івана Багряного, Василя Барки, Богдана Бойчука, Докії Гуменної, Ігоря Качуровського, Ігоря Костецького, Юрія Липи, Євгена Маланюка, Олега Ольжича, Олексі Стефановича, Остапа Тарнавського та ін. До цього ряду слід додати й твори українських письменників-дисидентів: Василя Барладяну, Миколи Горбала, Ігоря Калинця, Ірини Калинець, Миколи Руденка, Степана Сапеляка, Євгена Сверстюка, Василя Стуса та інші.

Дослідження Миколи Ткачука – важлива сторінка в галузі історії літератури, в них привертає увагу виняткова широта інтересів, надзвичайна різносторонність ерудиції і допитливості до всього того, що зв'язано з долею української і світової літератури. Значна частина праць ювіляра, написаних у різні роки, присвячена вивченню творчості класиків української літератури. Найбільшим є внесок Миколи Ткачука у франкознавство. Центральне місце серед його праць посідають монографії та окремо видані розвідки: «Естетична концепція дійсності в бориславському циклі творів І.Я.Франка» (1992); «Західноєвропейська романна традиція і жанрова матриця роману «Основи суспільності» І.Франка» (Донецьк, 1955); «Жанрова структура романів Івана Франка» (1966); «Художній світ збірки «З вершин і низин» Івана Франка» (Донецьк, 1997); «Парадигма світу збірки «Semper tūo» Івана Франка» (997); «Жанрова структура прози Івана Франка» (2003); «Лірика Івана Франка» (2006). Крім цього, ювіляр надрукував у різних збірниках і часописах 55 франкознавчих статей, серед них: «Повість І.Франка «Захар Беркут» (1982, у співав.); «Творчість І.С.Тургенєва в оцінці І.Я.Франка» (1986); «Художній простір у бориславському циклі творів Івана Франка» (1990); Авторська позиція і способи її вираження в оповіданні Івана Франка «Отець-гуморист» (1990); «Жанрові особливості новели «Хмельницький і

ворожит І.Франка» (1991); «Поетика синтезу в романі «Борислав сміється» (1991); «Іван Франко про особливості розвитку реалізму в польській літературі 70 – 80-их рр. ХІХ ст.» (1992); «Жанрова своєрідність «Для домашнього огнища» Івана Франка» (1994); «Типи ренегатів у циклі «Рутенці» Івана Франка» (1995); «Не спитавши броду» І.Франка: архітектоніка і жанр» (1995); «Інтертекстуальне поле образу Богдана Хмельницького в поемі «На Святоюрській горі» Івана Франка» (1995); «Інтертекстуальне поле любовної і сюжетної лінії в «Пережесних стежках» Івана Франка» (1996); «Нам пора для України жить». Про заборонені в радянські часи поезії Івана Франка» (1996); «Мистецтво нарації в новелі «Вільгельм Телль» Івана Франка» (1996); «Мистецтво натуралістичного моделювання світу індустріалізованої доби Галичини в новелі «На роботі» Івана Франка» (1996); «Своєрідність Франкової історико-психологічної рецепції реалізму Льва Толстого» (1996); «Нев'яуча краса збірки «Мій Измарагд» Івана Франка» (1997); «Морфологія роману «Борислав сміється» Івана Франка» (1997); «Дискурс новели «Задля празника» Івана Франка» (1997); «Ліричний герой у структурі збірки «Із днів журби» Івана Франка» (1988); «Дискурс новелістичної повісті «Voа constrictor» І.Франка» (2002); «Модалізація суб'єкта в ліричному наративі Івана Франка» (2004); «Естетична функція актантної моделі в ліричному наративі Івана Франка» (2005); «Гендерний сюжет» другого жмутка в модерністському дискурсі збірки «Зів'яле листя» Івана Франка» (2005); «Герой-екзистенціал у художньому дискурсі «Першого жмутка» збірки «Зів'яле листя Івана Франка» (2005); «Концепт життя і смерті в семіосфері «Третього жмутка» збірки «Зів'яле листя» Івана Франка» (2005); «Сонет, обернений до світу. Новаторство дискурсивної практики Івана Франка в жанрі сонета» («Тюремні сонети»)» (2006); «Метафізичні виміри концепту поета в збірці «Semper tigo» Івана Франка» (2006) та інші.

Микола Ткачук виявляє великий інтерес і до творчості інших українських класиків: Івану Котляревському він присвятив монографії «Художній світ «Енеїди» Івана Котляревського (Т.,1994); «Естетична концепція людини в «Енеїді» Івана Котляревського (К., 1995), «Творчість Івана Котляревського: антропологічний та естетичний дискурси» (Суми, 2009) і 12 статей; Миколі Гоголю – 3 статті, Тарасу Шевченку – 8, Марку Вовчку – 6, Лесю Українці – 6, Івану Нечую-Левицькому – 3, Василю Стефанику – 7, Івану Карпенку-Карому – 2, Лесю Мартовичу – 4, Левку Боровиковському – монографію «Поетика балад Левка Боровиковського» (Т., 2000) і 4 статті; Марку Черемшині – 2 розвідки, Юрію Федьковичу – 4; Богдану Лепкому – монографію «Модерністський дискурс лірики та новел Богдана Лепкого» (2005) і 5 статей, Левку Лепкому – 3 дослідження.

Окремо варто сказати про монографії, розвідки нашого ювіляра, присвячені Маркіяну Шашкевичу. Пам'ятаю, що в грудні 2006 року ми з дружиною на запрошення голови Європейського Конгресу Українців (і водночас голови Товариства української культури в Угорщині) Ярослави Хортяні (з дому – Гук), моєї землячки із села Вовківці Борщівського району на Тернопільщині, приїхали до Будапешта на святкування 170-річчя від часу появи альманаху «Русалка Дністрова». Пані Ярослава представила нас Надзвичайному й Повноважному Послові України в Угорській Республіці, доктору політичних наук, професору Дмитру Ткачу, членам Товариства, працівникам часопису «Громада» та іншим особам. День був дуже насиченим: покладання квітів до меморіальної дошки в Будині, на будинку, де було видруковано «Русалку Дністрову», наукова конференція, зустріч з українською інтелігенцією, на якій п.Ярослава презентувала мої поетичні збірки «На київському столі» і «Близнюки моїх, очі» і я прочитав кілька віршів, святковий концерт і т.д. Пізно ввечері, за чашкою кави, ми розговорилися з професором Дмитром Ткачем і в своїй бесіді торкнулися кількох питань: життя українців в Угорщині, українсько-угорські культурні зв'язки, діяльність часопису «Громада» тощо.

Пан Посол несподівано порушив проблему шашкевичезнавства, нарікаючи на те, що українські інтелігенти в Будапешті більше знають давніші праці про Маркіяна Шашкевича – розвідки Івана Франка, Михайла Возняка, Михайла Тершаківця, Михайла Шалати. «Все нове, що вийшло в Україні про Маркіяна Шашкевича за останні десятиліття, сюди, в Угорщину, не дійшло», – сумно зітхнув професор. Я відповів п.Послу, що «Русалка

Дністрова», рівно ж як і творчість членів «Руської Трійці», сьогодні також в центрі науковців. В еміграції вийшли монографія Луки Луцтва «Маркіян Шашкевич» (Нью-Йорк, 1963), розвідки Юрія Шевельова, Ярослава Розумного, Володимира Кухаря, Володимира Радзикевича та інших. Серед тих праць, що були видрукувані в Україні, я назвав монографії учених-тернополян. Мій сусід по Новому світу* в Тернополі Осип Петраш є автор монографій «Руська трійця» (К., 1972, 2-е вид. К., 1986), «Подвижники української ідеї. Маркіян Шашкевича його побратими» (Т., 1996), збірника статей «Огонь в одежі слова» (Даллас, США, 1995), він перевидав «Зільник» Володимира Шашкевича, у нього багато статей про «Русалку Дністрову», одна з них у перекладі багатьма іноземними мовами друкувалася в журналі «Кур'єр ЮНЕСКО» (1989, №4). Я назвав праці нашого нинішнього ювіляра, професора Миколи Ткачука, який присвятив творчості Маркіяна Шашкевича монографію «Лірика Маркіяна Шашкевича» (Тернопіль, 1999), навчальний посібник «Байки Маркіяна Шашкевича та їх вивчення у школі» (Тернопіль, 2000) і 10 розвідок. Згадав і збірник наукових статей «Шашкевичіана. Маркіян Шашкевич в історії Української культури» (Відп. редактор Микола Ткачук) (Тернопіль, 1995). Пряма, глибоко усвідомлена наступність щодо гуманістичних традицій «Русалки Дністрової» властива, підкреслив я, і працям київських учених (Микола Жулинський, Ростислав Радишевський, Тамара Гундорова, Тетяна Бовсунівська, Людмила Задорожна, Григорій Штонь), львівських (Михайло Гуменюк, Євген Кравченко, Євген Нахлік), дрогибицьких (Михайло Шалата) та ін. «Варто б провести, – порадив я, – у Київському, Львівському та Будапештському університетах спільну наукову конференцію, на якій учені змогли б по-новому інтерпретувати зміст «Русалки Дністрової» і розкрити її вплив на подальший розвиток української літератури, всебічно показати громадсько-політичні умови формування літературно-мистецьких поглядів західноукраїнських будителів національної свідомості, змалювати складний, сповнений боротьби і суперечностей шлях учасників «Руської трійці». І, звісно, велику цінність мали б опубліковані матеріали такої конференції. Я також певен, що кожен із учасників такої конференції привіз би свої монографії, підручники, статті, так що в Центрі української культури й освіти в Будапешті можна було б відкрити окрему експозицію, присвячену «Русалці Дністровій» та її творцям». Пан Посол усміхнувся і висловив надію на тісну подальшу співпрацю і розквіт українсько-угорських культурних зв'язків: «У культурному діалозі нам часто бракує певності в перемозі своєї справи, солідарності і згуртованості, а головне – оптимізму». Не так давно на мою київську адресу надійшла бандероль. У ній була монографія Миколи та Олександра Ткачуків «Маркіян Шашкевич» (Тернопіль, 2009). На мій погляд, цю книгу треба неодмінно презентувати в Будапешті, в Центрі української культури й освіти, і в Будапештському університеті.

Проф. Микола Ткачук не обмежується лише аналізом української літератури ХХ століття. Через ланцюг роздумів і глибинних духовних переживань наш ювіляр розкриває велич української літератури ХХ ст. Для неї, вважає він, характерна не лише опора на гуманістичну традицію, але й відчутніша філософська глибина, прагнення піднятися до вершин людського духу, обговорити такі проблеми, як розрив із гуманістичною традицією і боязнь втратити гуманістичні ідеали і моральні норми в індустріальному, постіндустріальному і технотронному суспільстві, відчуження і дегуманізм в умовах глобальної електронної цивілізації, технократичний раціоналізм, технофобія, «вічні питання» (сенс життя і людської совісті), «вічні» людські цінності (добро, правда, чесність, порядність, совісність, людяність, милосердя, жалість). Ці проблеми Микола Ткачук розкриває у своїх розвідках про творчість *Олеся Гончара* («Духовні параметри молодості сучасника: роман «Берег любові» (1976); «Захисники великих вселюдських цінностей: роман Олеся Гончара «Людина і зброя» (1982); «Історична пам'ять як естетичний пафос роману «Собор» (1991); «Виховання любові до праці в позакласному читанні. За повістю Олеся Гончара «Бригантина», 1996); *Михайла Стельмаха* («Образи роману М.Стельмаха «Кров людська – не водиця» (1997); «Певец правды и мужества» (1982); «Свет вялікой радні» (1982);

* Так називається один із житлових масивів Тернополя.

«Господар, творець, будівничий» (1983); «Зображення взаємин особи і суспільства у романах М.Стельмаха» (1983); «Художественное новаторство Михайла Стельмаха-романиста» (1986); «Михайло Стельмах про народну пісню і думу як фактор національної духовної самосвідомості українського народу» (1990); «Гомодієгетичний нарратив повісті М.Стельмаха «Щедрий вечір» (2003); «Автодієгетичний нарратив повісті Михайла Стельмаха «Щедрий вечір» (2004); *Павла Загребельного* («Крізь призму сучасності: роман П.Загребельного «Смерть у Києві» (1973); «Характер в історичному романі. Роман П.Загребельного «Євпраксія» (1976); «Герой сучасності. П'єса Павла Загребельного «І земля скакала мені навстріч» (1976).

Певні відмінності в характері літературної атмосфери, у більшій свободі вибору письменника і його діалозі з Україною та українською культурою, у прагненні до повноти і багатогранності світу фіксує наш ювіляр, помічає в українській еміграційній літературі, яку, на його переконання, необхідно якомога швидше повернути в національну скарбницю, бо й емігрантська, і материкова літератури, якби вони не перетиналися, складають єдиний історико-літературний процес. Про це йдеться у дослідженнях Миколи Ткачука про творчість Уласа Самчука, Івана Багряного, Євгена Маланюка, Юрія Дарагана, Леоніда Мосендза, Юрія Клена, Олени Теліги, Олекси Степановича, Оксани Лятуринської, Юрія Липи, Олега Ольжича, Яра Славутича, поетів «Нью-йоркської групи». Серед цілого потоку поетичних творів, що з'явилися в 60 – 80-х роках, наш ювіляр виділяє твори Дмитра Павличка, Ліни Костенко, Василя Стуса, Івана Драча, Бориса Олійника, Володимира Забаштанського, Ірини Жиленко, Степана Будного, Степана Сапеляка, Михайла Василенка, Богдана Мельничука, Василя Герасим'юка, Ігоря Римарука, Петра Сороки, Василя Махна, поетів «Київської школи» та ін. Ювіляр всебічно аналізує їх проблемність та актуальність і доходить висновку, що вони виникли як результат сумлінної «оранки» справжнього життєвого ґрунту, уважного й зацікавленого проникнення в конфлікти часу.

Творчість Миколи Ткачука справді входить у наш час живущою і повною неминучого значення. Межі його наукових пошуків навіть приблизно окреслити важко, для цього потрібен час. Подиву гідна його працездатність. Звернімо увагу на те, що біобібліографічний покажчик ювіляра нараховує понад 400 позицій, з них 20 – монографічних досліджень. До цього ряду додамо підручники: «Українська література: Підручник для 11 класу. / За ред. проф. Г.Семенюка» (К., 2002, 2-е вид. К., 2005); «Історія української літератури ХІХ ст. (70-90-ті рр.): У 2 кн. / За ред. проф. Олени Гнідан» (К., 2003). Великою популярністю серед учителів і учнів користується хрестоматія з української літератури для 11 класу «Срібний птах»: У 2 ч. (упор. М.Ткачук, Г.Семенюк, А.Гуляк» (К., 2004, 2-е вид. К., 2005, 3-е К., 2009). На окрему увагу заслуговують навчальні посібники Миколи Ткачука: «Вивчення повісті «Інститутка» в дев'ятому класі» (1992); «Концепт натуралізму і художні шукання в «Бориславських оповіданнях» І.Франка» (1997); «Українська поезія останньої третини ХІХ століття: основні тенденції розвитку й естетичні стратегії» (1998); «Байки Маркіяна Шашкевича та вивчення їх у школі» (2000); «Розвиток нової української літератури в контексті культурно-національного відродження народу перших десятиліть ХІХ ст.»; «Українська література ХХ – поч. ХХІ ст.» (у співавт.) (Тернопіль, 2007, 2008).

Більшає увага Миколи Ткачука до інших літератур: французької (статті про Жозефа Бедьє, Густава Флобера, Ромена Роллана), чеської (Ярослав Гашек), польської (Юзеф Лободовський), російської (Лев Толстой, Олександр Пушкін, Михайло Лермонтов, Іван Тургенєв), сербської (Броніслав Нушич, Вук Караджич), хорватської (Іван Мазуранич), словенської (Франце Прешерн), білоруської (Янка Купала, Якуб Колас). Слід врахувати ще розвідки з проблем компаративістики й славістики, численні статі до енциклопедій, літературознавчих словників та інших довідкових видань.

Наш ювіляр не лише талановитий науковець, він володіє рідкісним багатством душі, здатністю «інтимно» переживати всі художні твори, уболівати за їх авторів і персонажів, – тут, коли хочете, таємниця його особистості, якщо може бути названо «таємницею» його глибокий і цілісний народний характер і його уміння сіяти «красу і розум». Властиве нашому ювілярові відчуття нероздільної єдності з українською та іншими літературами. Мабуть, це

спонукало до того, що твори Миколи Ткачука опубліковані не лише українською, а й вірменською, французькою, польською, словенською, сербохорватською, російською та білоруською мовами. Учений уміє природно підносити все, про що писав, до високих вимог сучасної науки. Він утверджує право науковця дивитися на світ і на художню літературу очима «краси і розуму». Мимоволі звертаєшся поглядом до сучасних масово редукованих есеїв з характерною для них роздробленістю і розпадом людської особистості, які руйнівню позначаються на самій естетичній природі творів, роз'єднуючи те, що науковці завжди в художній літературі цінували і берегли в органічній єдності «емоцію» і «рацію», конкретне і загальне, красу і правду, людину і світ. Надто недолугими виглядають «теоретичні» міфи, що виправдовують цю роздробленість, втрату живої душі мистецтва і видають її за новаторство, за достеменно сучасність. Наукова праця Миколи Ткачука – дивовижний синтез вродженого відчуття краси, аналітики і майстерності, покликаних якомога повніше і об'ємніше сформувати уявлення про сучасний літературний процес. Хіба не співзвучне це багатьом важливим шуканням сучасної літератури? Художній літературі, яка віддає себе нелегким, але почесним завданням побудови нового світу і виховання нової людини, досвід таких науковців, як Микола Ткачук, потрібен, як цілюща і чиста вода, що додає сили подорожньому.

Література: *Астаф'єв 2007:* Астаф'єв О. У вимірах інтерпретації: рецензія на книгу Миколи Ткачука «Лірика Івана Франка» // Рецептивні моделі творчості Івана Франка. Збірник наукових праць на пошану професора Романа Гром'яка з нагоди його 70-ліття. / За ред. проф. М.П.Ткачука). – Т.: ТНПУ, 2007. – С.370 – 382.; *Лотман 1973:* Лотман Ю. О содержании и структуре понятия «художественная литература» // Проблемы поэтики и истории литературы. Сборник статей. – Саранск: Изд-во Саранского ун-та, 1973.; *Ткачук 2006:* Ткачук М. Лірика Івана Франка. – Т.-К.: Світ Знань, 2006.

Астафев А. Литературоведческая концепция Микола Ткачука в контексте развития современной науки о литературе.

Исследуется научный вклад профессора Микола Ткачука в украинское литературоведение, исследуются этапы становления его как ученого-структуралиста, историка и теоретика литературы, в частности франковедения, развития жанров, структуры художественного текста, особенно – нарратологии (теории рассказа), утверждая ее на украинской почве как новое направление в литературоведении.

Ключевые слова: нарратология, дискурс, история литературы, теория литературы, франковедение, поэтика, нарратив, нарратор.

Роман Гром'як, проф. (Тернопіль)

ББК 83.3 (4Укр) 5-8

УДК 82 477 – 192.3

Ювілей і досвід - два крила щасливого словесника

Характеризується діяльність вченого у зв'язку з динамікою інтерпретативних спільнот у сфері літературознавства як в Україні, так і в діаспорі.

Ключові слова: *літературознавство, спільнота, методологія, методика змін парадигм.*

This article characterises the creative activity in the connection with the dynamics of interpretative communities in the area of fiction criticism in Ukraine and abroad.

Key words: *literature criticism, community, methodology, and the methodology paradigm changes.*

Микола Платонович Ткачук цьогоріч відзначає своє шістдесятиліття. Закінчивши Житомирський державний педагогічний інститут імені Івана Франка та аспірантуру в